

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**Laudatio del prof. Dr. Juan Pascual
Leone pronunciada en l'acte de la
seua investidura com a Doctor
'Honoris Causa' per la Universitat de
València per la prof. Dra.
Mª Ángeles Cerezo**

València, 4 de maig de 2023

Vull començar la meua intervenció expressant el meu agraïment i satisfacció per estar hui ací amb motiu d'aquest esdeveniment pel qual aquesta institució, cinc vegades centenària, atorga el Doctorat *Honoris Causa* al professor Don Juan Pascual-Leone. En primer lloc, el meu agraïment a la professora María Vicenta Mestre, la nostra Rectora, per haver acceptat la proposta de la Comissió de Doctorat, als meus companys del Departament de Psicologia Bàsica, de tota la Facultat de Psicologia i Logopèdia, i al seu degà com a representant molt il·lustre d'aquesta, el doctor Antonio Ferrer, pel seu suport unànim a la proposta esmentada i també vull agrair al doctor Francisco Alcantud pel seu entusiasme i implicació en la Comissió de Doctorat per haver estat molt motivador per a qui els parla. En segon lloc, agraiisc l'honor d'haver estat comissionat per la institució per dur a terme aquesta *laudatio* per presentar el Prof. Juan Pascual-Leone, que em dona una gran satisfacció.

La figura del professor Pascual-Leone, en l'àmbit del coneixement científic en general, té proporcions difícils d'entendre a causa de l'amplitud del seu esforç continu i creatiu per aprofundir en *l'explicació del funcionament de la ment humana*. És un autèntic repte sintetitzar el paisatge intel·lectual calidoscòpic que resulta de la seua producció, com ha anat resolent els 'problemes' científics, les preguntes, que s'han plantejat al llarg de sis dècades, i tot això mantenint al protagonista al centre, amb la seua particular deformació intel·lectual. Desitge que l'esforç i l'afecte que he posat en l'empresa facilite el compliment de l'ambició objectiu.

Pascual-Leone va rebre el seu doctorat en Psicologia de la Universitat de Ginebra amb Jean Piaget el 1969. La seua trajectòria formativa al nostre país inclou la seua llicenciatura en Medicina a la Universitat de València, amb 24 anys, i la seua posterior especialització en Psiquiatria i Neurologia a la Universitat de Valladolid, després de tindre simultàniament, a València, la seua activitat com a Auxiliar de Psiquiatria Clínica a l'Hospital Psiquiàtric 'Pare Jofre' amb la Unitat de Medicina Psicosomàtica i Interna de la Clínica de la Força Aèria. En el seu viatge intel·lectual buscant satisfer la seua curiositat per la ment humana es va graduar en Psicologia Experimental del Desenvolupament a l'Institut Rousseau a Suïssa el 1963 i va obtenir un màster en Psicologia el 1964 a la Universitat de Ginebra, on ja formava part del grup de Jean Piaget.

La seua activitat acadèmica va començar a la Universitat de Colúmbia Britànica, Vancouver, per continuar a la *York University* a Toronto, Canadà, al Departament de Psicologia, on va fundar el *Developmental Processes Laboratory* que es va convertir en un referent mundial per a la formació en recerca durant diverses generacions. Actualment, el Dr. Pascual-Leone és professor emèrit a la *York University*, *Senior Scholar* i codirigeix el laboratori amb la Dra. Janice Johnson. Certament, vist en tot el seu panorama, la seua formació acadèmica en el físic i en el psíquic, el va situar en una talaià privilegiada per abordar el que sempre ha guiat el seu interès: les connexions i relacions entre el cervell i el desenvolupament mental, que troba un espai particular per a la seua recerca en la infància de l'ésser humà.

La panoràmica, obligadament sintètica, dels èxits del Prof. Pascual-Leone pinta un paisatge intel·lectualment ric i complex, com he avançat. El que subjau a tot el seu treball és una comprensió profunda dels *processos psicològics com a dinàmics*, als quals cal anar equipats amb les eines adequades d'anàlisi i estudi. En aquesta comprensió és innovador, però indispensable, adoptar una perspectiva que no siga la de l'observador sinó metasubjectiva, des de dins, que promoga una nova forma constructivista dialèctica de recerca empírica que proporcione una explicació del procés causal.

Em permetran detindre'm ací en els conceptes “constructivista” i “dialèctic”, per com són de centrals per comprendre l'univers de la contribució de Pascual-Leone i, a més, que ho faça amb dues il·lustracions procedents de l'obra *Working Mind*¹ amb la llicència dels seus autors, Pascual-Leone i Johnson.

La primera, il·lustra l'eix de la perspectiva pasqualeoniana i fa referència a la seua suggerent interpretació, basada en Feyerabend, sobre el que va portar Copèrnic a proposar l'heliocentrisme. La intuïció de Copèrnic va ser un gir cap al pensament *constructivista dialèctic*, a diferència de Ptolemeu, que va utilitzar la perspectiva de l'observador i les aparences sensorials per les quals el sol i les estreles es mouen amb nosaltres. Copèrnic es va situar dins del mateix cosmos, en una posició metasubjectiva, i va experimentar la dinàmica objecte-interacció i l'activitat d'aquest cosmos des de dins. Així que racionalment, en contra de les aparences sensorials, el sol com a eix de rotació en el nostre sistema proporcionava una solució més simple per a les interrelacions observades empíricament. Per tant, el gir metasubjectiu va promoure una nova manera de fer ciència centrada, des de dins, en la dinàmica entre les

restriccions internes i les resistències externes de la natura, com a una totalitat funcional.

La segona il·lustració abunda en la faceta 'dialèctica' i en el sentit de la dinàmica. Pascual-Leone reconeix l'afinitat epistemològica del seu constructivisme evolutiu amb les teories de camp dinàmiques actuals i les teories de sistemes dinàmics. En efecte, Leonardo da Vinci proporciona un exemple que il·lustra les característiques essencials dels sistemes dialèctics, precursors qualitatius dels sistemes dinàmics, en què la interacció dinàmica entre dos o més factors causals del procés, en competència o contradicció mútua, es complementen funcionalment entre si per codeterminar els resultats. Així doncs, da Vinci, reflexionant sobre l'arc, fita de l'enginy arquitectònic des de l'època romana, va dir:

*“... Un arc no és més que una força causada per dues febleses... a mesura que una suporta la caiguda de l'altra, les dues febleses es converteixen en una força”*².

Descrit així, un arc il·lustra un sistema dialèctic mínim constituït per dos subsistemes: cada segment, a causa de la gravetat, exemplifica un constituent dinàmic d'aquesta totalitat funcional el resultat normal de la qual és la caiguda. Tanmateix, els dos segments s'oposen (estan en contradicció), i cadascun regula adaptativament l'efecte de l'altre. Junts provoquen un nou resultat o invariant, per la cancel·lació dels efectes de la gravetat: l'estabilitat de l'arc. Aquesta manera de pensar pot ajudar a explicar els conflictes i la competència entre els constituents i, per tant, l'aparició de resultats veritablement nous.

En la Psicologia del Desenvolupament, hui s'inclou en tots els llibres de text de les universitats el moviment 'neopiagetian' que és constructivista, metasubjectiu i dialèctic. El seu fundador i líder és hui ací, el professor Pascual-Leone. La seua línia de treball i les seues troballes han guiat molts investigadors que, amb els seus estudis, han establert un moviment tan fructífer d'una nova investigació teòrica i empírica sobre les relacions entre el processament de la informació i el desenvolupament cognitiu. En efecte, el lideratge es demostra per les mil cites a les seues obres, més de 10.000, que li atorga un pes en la comunitat científica, reflectit en un extraordinari 'índex h' de 52, tenint en compte la seua productivitat i l'impacte d'aquesta.

El seu treball fundacional '*A Mathematical Model for the transition rule in Piaget's developmental stages*', 1970 a *Acta Psychologica*, es troba entre els 500 articles més citats en el camp de la psicologia. En aquest treball, Pascual-Leone va proposar un model matemàtic d'atenció mental endògena, que explica com i quan es desenvolupen les capacitats cognitives humanes.

Aquest treball converteix el seu autor en el primer investigador a formular el model que quantifica la capacitat d'atenció mental, vinculant les teories del desenvolupament cognitiu i el processament d'informació. Pascual-Leone va proposar que la progressió a través de les etapes de desenvolupament descrites per Piaget es devia a l'augment en el poder de la capacitat d'atenció mental del xiquet, característica quantificable de cada estadi de desenvolupament. Això va determinar la *working memory* (la memòria de treball) com a factor causal subjacent tant del canvi evolutiu com de les diferències individuals infantils. Les troballes empíriques i el marc teòric de Pascual-Leone van mostrar que,

durant l'edat escolar, la capacitat d'atenció s'incrementa en una unitat cada dos anys.

Aquesta aportació tan singular va acompanyada d'una altra aportació relacionada i no menys destacada: un mètode d'anàlisi de tasques per quantificar l'atenció mental i la seua demanda en les tasques cognitives. El mètode es modela des de la perspectiva metasubjectiva interna i no des de la descripció externa. Aquest mètode pot predir l'edat a la qual un participant pot completar amb èxit una tasca determinada i ha mostrat evidència transcultural amb implicacions clares en la pràctica educativa i en la investigació en neurociències.

Congruent amb un esperit que, a partir de l'anàlisi, segueix amb una disciplina intel·lectual rigorosa en la mesura que les dades el condueixen, el professor Pascual-Leone s'ha anticipat al seu temps amb la seua visió i contribucions. Per exemple, en els 80, el mapatge de la seua teoria dels processos cerebrals va contribuir encara més al desenvolupament cognitiu humà, en proposar un model d'asimetries hemisfèriques, basat en la distinció entre processos cognitius esforçats versus perceptuals, més automàtics. Aquest va ser el precursor dels punts de vista actuals sobre les diferències funcionals hemisfèriques.

Des del seu treball sobre la psicologia del desenvolupament, en els 90, s'ha focalitzat en l'adultesa i l'envelliment. Ha proposat un model, per a les etapes adultes d'abstracció, basat en les seues idees innovadores de les habilitats cognitives en l'envelliment que presenta una anàlisi cognitiva d'aquests processos i l'aparició de la saviesa en els últims anys.

La seua recerca recent aborda temes de mesura, superdotació cognitiva, funció executiva i neurociència. En particular, la connexió que estableix creativament entre el cervell i la consciència suggereix desenvolupaments molt rellevants en la investigació interdisciplinària actual.

L'obra publicada el 2021 per MIT Press, *'The working mind: Meaning and mental attention in human development'*, juntament amb la professora Janice Johnson, presenta una teoria causal organícista que explica la memòria de treball i la funció executiva en el seu desenvolupament. Aquest *magnus opus* sintetitza el treball de la seua carrera investigadora de 50 anys: la Teoria dels Operadors Constructius i les troballes empíriques que la sustenten, una síntesi que s'expressa en el seu primer capítol d'aquesta manera:

“Este libro ofrece, en forma de ensayo científico, una teoría/ modelo general meta-subjetivo de los procesos neuropsicológicos. Esta teoría es dialéctico- constructivista en su epistemología y neopiagetiana en su origen. El enfoque de la teoría es evolutivo: explica cómo y por qué la capacidad de la mente operativa para enfrentarse a situaciones realmente novedosas (...) aumenta con la edad, delimitando etapas. Para ello utiliza constructos (...) que son manifestaciones funcionales constantes del cerebro en funcionamiento” (op. cit. p. 5)

El treball ha estat anomenat pel professor Zelazo de l'Institute of Child Development de la Universitat de Minnesota, com un treball que “pronto se considerará como un hito en la historia del campo junto con los influyentes trabajos de Baldwin, Piaget, Luria, y otros”.

L'obra de Pascual-Leone és coneguda internacionalment. Ha estat professor convidat en universitats d'Europa, Àfrica, Amèrica del Sud i els Estats Units. Ha estat reconegut com a membre honorífic de l'Acadèmia de Psicologia d'Espanya, membre de l'Associació de Ciències Psicològiques o Doctor Honoris Causa en Psicologia per la Universitat de Xipre.

Al llarg de la seua carrera, ha influït o assessorat el treball de nombrosos psicòlegs del desenvolupament cognitiu de renom, com Olivier Houdé, Robbie Case, Anik de Ribaupierr, Sergio Morra i Andreas Demetriou, entre d'altres. El seu treball ha influït en les direccions actuals de la investigació de la memòria de treball, exemplificat per Nelson Cowan i Randall W. Engle i la tendència creixent a utilitzar l'anàlisi de processos/tasques com a eina per a la investigació en psicoteràpia, com s'il·lustra en la teràpia centrada en l'emoció de Leslie Greenberg i Antonio Pascual-Leone. Amb Marie Arsalidou, continua investigant les bases cerebrals del creixement de la capacitat d'atenció mental. En definitiva, el que s'ha presentat fins ara encapsula tres facetes essencials: l'excel·lència i la innovació de les seues aportacions al coneixement científic, en el camp de models i metodologies explicatives; la influència exercida fins hui sobre investigadors eminents, i investigadores, del moviment neopiagetia en psicologia del desenvolupament, i l'aplicació de les seues contribucions a l'educació i la clínica.

Iniciava el meu discurs expressant la meua profunda satisfacció per participar en aquest acte. Permeteu-me afegir una nota personal sobre això. El 2019, quan vaig ser convidada com a *Visiting Professor* per la Dra. Pepler a la *York University*, Toronto, vaig acceptar amb gran interès perquè també em va

donar l'oportunitat de trobar-me amb el Prof. Pascual-Leone. Les hores de fructíferes converses sobre els seus models i sobre el manuscrit del llibre que estava preparant amb la seua col·lega i companya de vida, la Dra. Janice Johnson, del qual em va concedir el privilegi de revisar alguns capítols, em van revelar el caràcter d'una persona entranyable, apassionada pel coneixement i molt propera en el tracte. Algú que, com altres científics espanyols, establerts fora de les nostres fronteres, guarda una profunda enyorança pel seu país i per València.

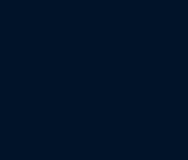
Vaig tornar del Canadà, va continuar el contacte, ens va vindre la pandèmia i de forma recurrent, en aquell temps tan estrany, em venia a la ment la imatge de quan al seu dia, com tots els nous doctors, vaig rebre a San Bernardo (Complutense Madrid) el Llibre de la Ciència, que havia de cultivar i difondre, i al fidel compliment del qual he dedicat tota la meua vida acadèmica. En aquest Llibre de la Ciència hi havia també un compromís que deia: «Siga per a vosaltres significació que per gran que siga el vostre enginy heu de retre referència i culte a aquells que van ser els vostres mestres i predecessors». Aquest acte és una realització especial per a mi d'aquest compromís que tots adquirim: mostrar el nostre reconeixement i agraïment a aquells que exerceixen la mestria i ens precedeixen en el saber d'una manera tan destacada com ho fa el professor Pascual-Leone.

Hui l'eminent professor Pascual-Leone, un dia va deixar la seua estimada ciutat de València després d'haver-se format a les aules de medicina de la nostra centenària institució, portant amb ell l'empremta del seu *Alma Mater*. La mateixa que hui el distingeix amb el Doctorat Honoris Causa. Ha estat un privilegi haver explicat les raons que justifiquen que el professor Juan Pascual-

Leone siga presentat, a títol d'honor, al claustre de doctors de la nostra Universitat de València, només em resta felicitar el nou doctor i el nostre claustre.

¹ Pascual-Leone, J. and Johnson, J. (2021) *The working mind: Meaning and mental attention in human development*, MIT Press.

² da Vinci, 1959, p. 210, citat a Pascual-Leone i Johnson, 2021, p. 8.

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA